

1

Smilja vände och vred på sig i sängen. Hon suckade irriterat och drog täcket över huvudet, men det ihåliga mullret uppe från bergen trängde ändå in till henne. Det var omöjligt att somna om. Hon kunde lika gärna kliva upp, trots att hon nästan inte fått en blund i ögonen. Explosionerna hade kommit allt närmare under nattens lopp, och det gick allt kortare tid mellan dem.

Hon svängde benen över sängkanten, och hennes spretande tår nådde planerligt de ljusblå sammetstofflorna vid första försöket. Smilja hatade att kliva på det iskalla trägolvet, så hon hade tränat på att placera tofflorna så exakt, att avståndet från sängen alltid stämde.

Den här morgonen var det lilla svarta odjuret på nattduksbordet inte inställt på väckning. Hon var klar med sommarjobbet som plommonplockare, och dessutom var det söndag. Klockan var bara tjugo i åtta. Hon sträckte på sig och gäspade. Hennes bror Petar var uppenbarligen också vaken, för hon hörde musik inifrån hans rum.

Hon gick fram och drog undan gardinerna från fönstret. Dimbankarna låg som små, oregelbundna slöjor halvvägs upp på bergssidan, på väg att upplösas, kuvade av solens värmande strålar som nu banade sig väg genom morgondiset.

Det var mitt i augusti, och det var lyckligtvis ett par veckor kvar av sommarlovet. Smilja skulle börja andra året på gymnasiet med språk som inriktning. Efter studentexamen hade hon och hennes väninna Daniela planer på att resa ett år eller två till utlandet. London och Paris stod högst på deras önskelista, för de hade båda valt engelska och franska som främmande språk. Daniela hade en farbror, som drev en liten jugoslavisk restaurang i en förort till London. Han kunde säkert hjälpa dem att hitta jobb.

Smilja tyckte mycket om sensommaren med sina kyliga, daggfriska morgnar, som sedan blev till denna särskilt mjuka och torra värme, så snart solen fick makt. Vid middagstid kunde luften stå helt stilla, och de enda som orkade röra sig, var bin och getingar. Och de närgångna flugorna.

Så hade det varit de sista veckorna. Träden bågnade av mogna frukter. Äpplen, päron, moreller och inte minst plommon, som blev till brännvin på den lilla fabriken som låg alldeles utanför staden. Den hade tidigare haft rykte om sig att framställa den bästa slivovitsen i hela Jugoslavien, men nu blev det bara svårare och svårare att få brännvinet sålt. Därför skulle de flesta av arbetarna, däribland Smiljas mor Helena, bli avskedade, så snart höstens plommon tappats på flaskor.

Återigen ljöd ett tungt buller uppifrån bergen. Smilja öppnade fönstret och satte på haspen. En sval bris fick gardinerna att fladdra lätt. Hon satte armbågarna på fönsterbrädet och andades in den rena luften. En moped startade lite längre nedåt gatan, och två hundar ylade godmorgon till varandra i fjärran. Annars fanns det inte många tecken på liv i den sömniga provinsstaden, som slött lagt sig till rätta mellan bergen någonstans i det nordöstliga Bosnien.

Smiljas uppmärksamhet fångades av ett par svarta kråkor, som levde om och kraxade i grannens trädgård. Det såg ut som om de höll på att gräla om något som låg under ett plommonträd. Med flaxande vingar drog och slet de i det från var sitt håll, tills segerherrens hesa, triumferande skri ljöd. Den största av fåglarna flög bort med bytet i sin näbb. Det liknade en fågelunge.

Dörren till grannens tvättskjul gick upp, och Bojana Domanovic dök upp med en fylld tvättkorg under den ena armen. Smilja gjorde sig beredd att vinka, men Bojana tittade inte upp, som hon brukade. Hon började hänga upp familjens klädesplagg på torklinor, som löpte tvärs över den lilla, slutna gården. Smilja noterade att det fanns babykläder bland plaggen. Det var förmodligen något som Bojana letat fram till Maria, sin äldsta dotter, som gifte sig året innan och som flyttat med sin man till Kroatien. Smilja tog sina fingrar till hjälp för att räkna. December, januari, februari... jo, det hade gått nio månader, så det stämde nog.

Marias bröllop var den första stora familjefest hos grannen, som Smiljas familj inte blivit bjuden till. I motsats till sin mor tog Smilja det inte så allvarligt. Sedan hon började gymnasiet, så såg hon överhuvudtaget inte till familjen Domanovic särskilt mycket. Tanja, deras näst yngsta dotter, hade varit hennes bästa kompis, men de två flickorna hade långsamt glidit ifrån varandra. Numera nöjde de sig med att hälsa på varandra, när de möttes. De hade ingenting att prata om längre.

Smilja betraktade den lilla runda kvinnan med tvätten. Det kunde väl inte vara hon själv, som var gravid igen? Det var knappt mer än två år sedan, som hon hade överraskat alla på gatan genom att föda

den sjätte Domanovic, en pojke på nästan tio pund. Den gången hade Smilja och hennes familj varit med på barndopet i den serbiska kyrkan.

Hon stängde försiktigt fönstret. Att betrakta folk som hängde upp tvätt, var på ett sätt som att spionera på deras privatliv, och det tyckte Smilja inte om – även om hon måste erkänna, att den rosa sparkdräkten och de andra babykläderna hade väckt hennes nyfikenhet.

Det kom tre långa knallar direkt efter varandra. Strax efteråt steg ett vitt rökmoln till väders bakom berget, och den här gången var det ingen dimbank.

Smilja hämtade sin bleknande, turkosa morgonrock ur skåpet. Den var för kort i ärmarna, men så hade hon också haft den sedan hon fyllde tolv. Hon kastade en blick i den stora spegel som hennes pappa, Drago, hade limmat fast på insidan av skåpdörren. Hon såg mer ut som om hon var på väg att gå och lägga sig, än som om hon precis hade vaknat. Det långa, kastanjebruna håret var hoptrasslat i stora tussar och de mörkblå ögonen var matta och slöa.

— Le, Smilja, sa hon högt till sig själv, men det blev inte mer än en trött grimas. Hon orkade inte gå och bada, trots att det förmodligen var det enda som kunde föra henne tillbaka till livet. Hon hade mest lust till att ligga och dra sig hela dagen med en bra bok och lyssna på musik.

Hon kände sig förunderligt rastlös. Hon visste att dånet uppe från bergen kom från kanoner, och vad det betydde. Hon hade bara lovat sig själv att inte tänka på kriget, förrän hon blev tvungen till det. Om hon väl släppte in det i sina tankar, så skulle det överskugga allt annat, och det var så mycket som var viktigare i hennes tillvaro just nu. Vännerna, festerna, handbollen – och skolan, naturligtvis.

Någonstans måste ju vanvettet stanna upp också, och varför inte på den här sidan om bergen, där folk hade levt fredligt tillsammans och gift in sig i varandras familjer –utan hänsyn till om man var född som serb, kroat eller muslim?

Väninnan Daniela var serb, men det var något som hade gått upp för Smilja först för ett par veckor sedan, då hennes mor kom hem med sitt uppsägningsbrev.

— Serberna behåller sina arbeten, men alla vi andra har fått sparken, hade Helena sagt med rösten darrande av vrede. Och så tillade hon bittert, att Danielas mor var en av dem som fick behålla sitt jobb, bara för att Penca, som ägde fabriken, också var serb.

Smilja hade undvikit att prata med Daniela om det, men det var som om det skalat bort en liten bit av deras förtrolighet, även om ingen av dem låtsades om det. Kanske hade Zorica, Danielas mor, också berättat om avsked-ningarna på fabriken, så att Daniela fått veta att Smilja var muslim. Eller också hade hon vetat om det en längre tid men inte sagt något.

Det knackade på dörren, och innan Smilja hann överväga om hon skulle säga ”kom in” eller inte, så stack Petar in huvudet.

— Så du är också uppe. Ja, det är inte lätt att sova i det där oväsendet. Det börjar bli ganska närgånget, va?

Hennes nybadade storebror slängde sig i den mörkbruna stålårsstolen som den naturligaste sak i världen att göra, bara iförd ett par svarta boxershorts och sandaler. Han hade som vanligt inte orkat torka sig ordentligt. Det droppade från hans ljusa, kortklippta hår, ner på stolen, och överkroppen glänste av fukt efter badet.

Det irriterade Smilja att Petar inte respekterade hennes privatliv och aldrig hade gjort det. Han var uppenbarligen av den uppfattningen, att det inte fanns något en lillasyster kunde ställa krav på, även om hon för länge sedan fyllt sexton år. I varje fall, kom han fortfarande rusande in i hennes rum, när det än passade honom.

Petar slängde upp benen på soffbordet och såg på henne utan att säga något. Han hade inte den sedvanliga retsam-ma glimten i sina blågrå ögon, och det var olikt honom att vara tyst så länge åt gången.

— Det är något jag vill visa dig, sa han slutligen, med allvarlig röst. Han tog bort benen från soffbordet och råkade samtidigt välta omkull vasen med torkade ängsblommor.

— Idiot!

— Förlåt, förlåt... med du lovar att inget säga, va?

— Om vad då? frågade hon osäkert, samtidigt som hon ställde den lilla vasen upprätt igen.

— Kom, sa han bara och reste sig upp. Han gick in på sitt rum och stängde av radion. Smilja följde tvekan efter, tätt i hämlarna på honom.

Petar lade sig på knä och drog fram en avlång kartong från mörkret under sängen. Därefter lyfte han med försiktiga rörelser bort locket och tog bort papperet därunder. Något mörkt och metallglänsande blev med ens synligt.

— En kalashnikov¹, sa han med stolthet i rösten. Senaste modellen... nästan.

Smilja stirrade omväxlande på vapnet i pappkartongen och på sin storebror. Petar hade alltid tyckt om att chockera henne, och hans läppar drogs upp i ett litet förväntansfullt leende, i väntan på hennes reaktion.

— Mycket kan man säga om ryssarna, men en äkta kalashnikov, det vet man vad det är, fortsatte han, när Smiljas reaktion uteblev. Han lyfte upp tingesten ur pappkartongen.

— Titta, Smilja, så här förvandlar man en kulspruta till en kulsprutepestol! Smart, inte sant!

Ett litet klick hördes, då Petar med ett raskt grepp avlägsnade det långa, metalliskt svarta skaftet, så vapnet krympte ihop till halva sin storlek. Han stod mitt på golvet som en halvnaken Rambo, med kulsprutan nonchalant vilande på sin högra höft och med loppet pekande rakt emot Smilja.

Det kändes som om hennes saliv blev till klister i munnen. Hon kunde inte få fram ett ord. Vad pågick där inne i hans huvud? Visst hade hennes bror alltid hittat på tokiga saker, men det här var inte bara tokigt. Det var rena, rama vanvettet.

— Du är galen, Petar, sa hon då hon hade samlat sig nog, helt galen.

— Åh, tack för komplimangen, svarade han halvt förnärmat och satte tillbaka skaftet på sin kalashnikov. Sedan kom allvaret tillbaka i hans blick.

— Du kan inte fortsätta att gömma dig från kriget, Smilja. Vad har du tänkt göra, när de kommer ned från bergen? Gömma dig under kudden och låtsas som om verkligheten inte existerar? Det har i alla fall jag inga planer på att göra.

— Vad har du tänkt dig, då? Du kommer väl inte...

Smilja såg närmast hypnotiserat på kulsprutan, som Petar höll på att lägga tillbaka i kartongen. Han svarade inte, utan lade sig på knä och sköt tillbaka den avlånga lådan in under sängen, innan han slutligen drog ner sängöverkastet, så att det nådde ända ner till golvet.

Han slog handflatorna ett par gånger mot varandra och reste sig upp.

— Kom nu ihåg att inte säga något till de gamla, va?

— Ja, ja.

— Ska vi gå ner och få oss lite frukost? Jag är hungrig, sa han.

— Det är inte jag, svarade Smilja och gick närmast i trance tillbaka till sitt rum. Med mekaniska rörelser satte hon ett kassetband med U2 i bergsprängaren och vred upp volymen så högt, att hon inte längre kunde höra knallarna uppe från bergen.

2

Luften var fortfarande varm och sammetslen, trots att mörkret höll på att sänka sig över rådhusorgetts små barer och trottoarcaf er. Rösterna ljöd som ett förväntansfullt surrande mellan borden – röster, som alla talade samma språk, med undantag för enstaka tyska och italienska stämmor. Det var en av de kvällar, då invånarna i Iljava strömmade ut ur sina hus och lägenheter för att gå på stan med familj och vänner.

— Du tar inte skada av ett glas plommonvin, Smilja.

— Nej tack, Munib. Jag föredrar cola.

— Cola till den unga damen.

Kyparen skrev på sitt lilla, vita block.

— Samma till mig, sa Suada.

— Du då, Drago. Du har väl inte gått över till cola, du också?

Munib, en liten, rundl tt man med vänligen ögon och bak tstruket, svart briljanth r, skrattade och slog Drago kamratligt på skulderna, medan kyparen blinkade åt Smilja. Hon slog ner blicken mot den r d-

och vitrutiga duken och råkade i förvirringen sparka till bordsbenet, så att vinflaskan med det tända stearinljuset höll på att välta.

Det fick genast Suadas fnittermaskin att gå igång för fullt. Hon var ett par år yngre än Smilja, mager och ljushårig med stora lockar och blå ögon. Hon var ganska söt, men enligt Smiljas mening hemskt irriterande. Suada kunde fnittra åt vad som helst, när som helst, men det värsta var, att hon sedan inte kunde sluta.

Suadas mamma, Fatima, försökte dämpa sin dotter, men gav upp och beställde istället ett glas plommonvin till ”damerna”.

— Sådär larviga har vi säkert också varit en gång, Helena. Kommer du ihåg det?

Helena nickade, medan Smilja vände blicken mot kvällshimlen. Den kunde inte vara vackrare någon annanstans i världen. Nyanserna hade i loppet av en timme gått från flammande orange, till mörkrosa och violett och var nu på väg mot blåsvart. De första stjärnorna hade tänts på den mörknande himlen och bakom husen på den motsatta sidan av torget kunde man skymta konturerna av bergen, massiva silhuetter med spridda, lysande prickar på, som angav var böndernas gårdar låg.

Smilja betraktade Suada, som satt och pillade bort stearin från ljuset och sedan smulade det mellan sina fingrar. Lyckligtvis behövde hon bara umgås med henne en gång i halvåret, när deras pappor bjöd varandra på restaurang Balkan med fruar och barn. Både Munib och Drago var i byggbranschen och hade var sin liten firma med två, tre anställda. När Drago hade byggt ett nytt hus, kom Munib och drog in ström, och båda två hade genom åren varit bra på att skaffa varandra arbete. Det var det, som de firade genom att ta sina familjer med ut och äta. De senaste gångerna hade Petar lyckats komma på bra ursäkter för att slippa. Smilja hade försökt med samma taktik, men hennes mor insisterade på att hon skulle med ”för att hålla Suada sällskap”.

En Coca cola sattes fram på bordet framför Smilja, tätt följt av ett glas med istärningar och en citronskiva. Kyparen, en ung, blond man, som säkert var från Zagreb, gav Smilja ett leende som hon ignorerade.

— Varsågod, unga dam, sa han och hällde upp cola i hennes glas. Suada började fnittra igen, men fick en spark på smalbenet.

— Aj, varför gjorde du så?

Hon såg med stora, förvånade ögon på Smilja.

— Gjorde vad då?

Smilja försökte se oskyldig ut, medan kyparen gick bordet runt med de beställda dryckerna.

— Sparkade. Du sparkade mig!

Fatima vände sig mot de båda flickorna.

— Träffade jag dig? Förlåt mig. Det var inte meningen.

Smilja log mot Suadas mamma, som såg bort och skyndade sig att utbringa en skål åt dem allihop.

— Jag har beställt rödtunga till oss fyra – och som vanligt pizza till flickorna, tillkännagjorde Munib.

— Jag vill också gärna ha fisk, sa Smilja.

Helena sände henne sin ”du-kan-gott-hålla-Suada-sällskap”-blick.

— Om Smilja vill ha fisk, så ska hon naturligtvis ha fisk, precis som vi andra.

Munib slog generöst ut med sina korta, muskulösa hantverkararmar, som var överväxta av tätvuxet, svart, lockigt hår, precis som hans bröst, som stack fram likt en tovig matta under den oknäppta, mörkblå skjortan. Petar brukade kalla Munib för ”den talande gorillan”.

— Då vill jag också ha fisk.

Suada plutade med munnen och såg uppfordrande på Smilja med sina stora, blå ögon.

— Men, jag trodde inte att du tyckte om fisk, utbrast hennes mamma, som Suada var en sann kopia av. Fatima var en stilig, ljusblond kvinna på några och fyrtio år, men såg minst tio år yngre ut.

— Låt henne få som hon vill, kvinna, bara låt henne. Det är inget att bråka om.

Munib ändrade beställningen, trots att pizzorna redan var färdiga, och beställde dessutom mer slivovits och plommonvin.

— Vi har kommit till stan för att roa oss och fira vårt goda partnerskap, tillfogade han. Skål för det, Drago – och må det få fortsätta!

Munib höjde sitt glas, men stannade upp mitt i rörelsen. Luften blev sönderskuren av tre-fyra skott, som lät som om de blev avfytrade bara ett par gator bort. Kort efteråt följde en kort, snärtande kulsprutesalva.

Smilja blev så förskräckt, att hon spillde cola på sin nya sommarklänning, och folk började diskutera högljutt omkring borden. Flera sprang ut på torget och spejade i den riktning, varifrån de hade hört skotten. Men det kom inga fler skott, och efter hand så drog sig folk tillbaka till sina platser och återupptog samvaron.

— Det var nog bara någon som var ute och luftade sin kalashnikov, konstaterade Munib. Du har väl också en sån liggande hemma under sängen, Drago?

— Nä, det har jag faktiskt inte...

Smilja såg på sin far, som uppenbart inte tyckte om samtalsämnet. Det gjorde hon själv inte heller. Hon kunde nämligen inte låta bli att tänka på vad Petar hade liggande under *sin* säng.

— Men har inte du varit med i hemvärnet?

— Nej, jag slapp.

— Slapp? Nå, det ska väl inte spela någon roll. Skål, du gamle. Och skål, Helena... och ni unga damer!

Alla omkring bordet skålade mot Munib, som satt vid bordsändan, för att det var hans tur att betala. Strax efteråt blev ett par fat med rykande rödtunga framställda på bordet tillsammans med stekt potatis och grönsaker.

— Smilja, tror du att det blir krig i Iljava?

— Va?

— Tror du, att det blir krig här också? upprepade Suada, samtidigt som hon satt och knuffade runt med fisken på sin tallrik.

— Öh, jag vet inte, svarade Smilja överraskat.

— Jag tror det, sa Suada. Pappa säger att kriget kommer att komma hit.

Munib såg på sin dotter, medan han öste upp på tallriken.

— Ja, jag har då svårt att se hur vi skulle kunna slippa undan, sa han och smakade med synbar njutning på fisken. Smilja hade svårt att förstå hur man kunde prata om kriget med mat i munnen. Han såg ner på det rykande, vita köttet som låg på tallriken, omgärdat av grönsaker.

— Serberna har dragit in känslspröten uppe i bergen, men det är bara tillfälligt, fortsatte Munib och torkade munnen på servetten. Dom ska väl bara omgruppera sig, innan hösten och vintern sätter in. Tror du inte det, Drago?

— Tja...

— Jag tror inte att det blir krig. Försök att föreställa er, att alla dessa fredliga människor skulle börja slåss mot varandra...

Det var Helena som svarade, medan hon lät blicken glida iväg över torget, som nu var tätt packat med människor. Strålkastarna hade tänts, så att det vackra rådhuset badade i ljus, och över varenda bar och café strålade neonskyltarna i skarpa kulörer.

— Jag vet inte... jag önskar jag kunde vara lika optimistisk som min fru, sa Drago.

Fatima läppjade på sitt plommonvin.

— Jag är också rädd för att vi kommer att få uppleva kriget. Jag menar... på alla andra ställen har väl folk också levt i fred och försonlighet. Ändå har allt gått snett, sa hon allvarligt.

— Ja, då får vi väl hoppa i uniformen igen, Drago, så vi kan försvara våra kvinnor och barn. Och vårt fädernesland, Bosnien.

Munib blev avbruten av en välkänd högtalarsignal, som snart slog över i en monoton, jämrande stämma.

— Allah-o-akbar, Allah-o-akbar, ljöd det ut över staden. Allah-o-akbar! Det kallades till den sista av dagens bönestunder² från minareten, vilkens smala, vita torn kunde ses över hustaken, trots att den låg vid marknadsplatsen i andra änden av staden.

— Är klockan verkligen så mycket, utbröt Fatima och såg på sitt armbandsur, som enligt hennes man var i äkta 14 karats guld. Han hade gett henne den i 40-årspresent.

— Går ni ofta till moskén, Drago?

Återigen tyckte Drago uppenbart illa om Munibs direkta sätt att fråga på. Hans blick rörde vid Helenas.

— Inte så ofta, som vi kanske borde, svarade han undvikande.

— Detsamma här. Det går inte att få tid till det hela. Tyckte ni om fisken?

Munib sträckte sig återigen efter faten och fyllde sin tallrik, medan Helena drog en lättad suck. Det var två ämnen, hon så långt som möjligt undvek att diskutera, och det var politik och religion.

— Jag vill i alla fall hellre ha en pizza.

Suada rynkade på näsan och sköt tallriken ifrån sig.

— Och så ska vi inte prata mer om det där sjuka kriget, tillade hon surmulet.

Medan Munib ropade ”uppfattat!” och utbringade en skål för Bosnien och freden, fattade Smilja för första gången den kvällen sympati för Suada. Hon hade heller inte lust att prata mer om kriget, och i övrigt så ville hon också hellre ha en pizza. Det var ben i fisken.

3

— Ska du med till diskoteket nästa lördag?

— Jag vet inte. Jag är inte säker på att jag får.

Daniela bröt en torr kvist av vinrankan och kastade den i floden, där den med en gång fördes bort av den starka strömmen. Inte en vind rörde sig denna söndag eftermiddag i början av september. Insekterna dansade i solen över den blickstilla vattenytan, som bara stördes av strömvirvlarna och fiskarnas bloppande luftbubblor.

Smilja försökte få ögonkontakt med väninnan, som satt med huvudet lutat mot knäna och såg efter sin gren, som för länge sedan försvunnit ur syne.

— Får? Du brukar ju alltid...

— Mina föräldrar har blivit lite underliga. Särskilt min pappa.

Daniela undvek fortfarande att se på Smilja. Hon tog en sten och började rita linjer i den våta leran.

— Hur då, underliga?

— Jag vet inte hur jag ska förklara det...

Daniela kastade en snabb blick på Smilja. De surrande myggorna hade börjat bli påträngande, eftersom flickorna hade valt att sätta sig på en skuggig plats mellan vinrankorna, som sträckte sig ända ner till flodbädden.

Daniela hade också betett sig lite underligt, tänkte Smilja. Eller kanske snarare allvarligt. Idag hade hon inte flippat ut eller skrattat en enda gång, som hon alltid annars gjorde när de var tillsammans.

— Min pappa tycker inte att jag ska umgås så mycket med muslimer, sa Daniela till sist, och orden blev hängande i luften mellan dem som surrande, hotfulla jätteinsekter.

— Hur länge har du vetat om att jag är muslim?

— Det vet jag inte. Det...

En mygga hade borrarat in snabeln i Smiljas arm, men hon lät den sitta tills den hade tankat sig stor och mätt. Därefter slog hon till den, så att armen blev insmord med hennes eget blod.

— Visste du det, innan kriget bröt ut?

— Ja, men det betydde ingenting, svarade Daniela. Inte då...

— Gör det det nu då?

Smilja började känna sig grusig bakom ögonlocken.

— Gör det? upprepade hon lugnt.

— Jag vet inte, Smilja. Jag vet ingenting alls. Varför skulle de starta det här dumma kriget för?

— Det kanske inte kommer hit. Kanske stannar det på andra sidan bergen, sa Smilja, som själv hörde hur ihåligt det lät.

— Det är redan så många som blivit ihjälslagna, att inget kan bli som förut igen, svarade Daniela. Bara det att prata om vems fel kriget är...

— Jamen, det var väl serberna, som startade...

Smilja kunde ha bitit tungan av sig själv. Daniela hade rätt. Det var ingenting att prata om.

— Ja, kanske. Min far säger, att det var muslimerna som ville ha hela Bosnien-Hercegovina för sig själv, och alla andra skulle slängas ut. Och så blev serberna naturligtvis tvingade att försvara sig.

Smilja fick rysningar av det sätt som Daniela sa ”naturligtvis” på. Det lät, som om hon redan hade accepterat sin pappas förklaring utan att själv ta ställning.

— Men vad har kriget med oss att göra, Daniela? Det startade någon helt annanstans av några knäppa människor, som ingen av oss känner eller har något gemensamt med. Du är serb, och jag råkar vara muslim, men vi är båda bosnier som pratar samma språk.

Daniela svarade inte. Hon nöp en klase gröna vindruvor från rankan ovanför sitt huvud och stoppade en druva i munnen, men spottade lika snabbt ut den igen.

— Usch, vad sura de är, utbrast hon med ansiktet förvridet i avsmak. Hon skulle just slänga hela klasen i floden, när Smilja ryckte druvorna ur handen på henne.

— Jag älskar sura druvor, sa hon, har du glömt det?

Daniela log för första gången.

— Ja, du har alltid varit lite underlig. Alla i Bosnien är underliga, på ett eller annat sätt.

Hon sträckte ut sina långa ben och lutade sig tillbaka på handflatorna. Det svarta håret föll bakåt och nådde henne en bra bit ner under skuldrorna. Hon satt med slutna ögon och njöt uppenbart av att låta sig stekas av solen. Hennes slanka, spänstiga kropp bar tydliga tecken på att hon var mycket utomhus. Ansiktet, armarna och benen var mörkbruna och bara de små, runda bröstena, som kunde anas under den olivgröna T-tröjan när hon böjde sig fram, hade en ljusare färg.

Smilja lät blicken glida ner över sina egna armar och ben, som var mer vita än ljusbruna. Hon hade alltid varit avundsjuk på Daniela för hennes mörka, släta hy. Smiljas hy var ojämn och täckt av små fräknar, som bröt ut så snart vårsolen anmälde sin ankomst. Fräknarna hade hon från sin mors familj, men hon hade lärt sig att leva med dem. Utom just när hon umgicks med solbrända Daniela.

— Vad tittar du på?

Daniela vred på huvudet och såg slött på Smilja med halvöppna ögon.

— På min vackra väninna.

— Jag är inte så vacker som du. Min näsa är för stor, koketterade hon och borrhade ner tårna i gytjtjan. Därefter vände hon blicken mot floden och satte sig plötsligt upprätt.

— Det flyter något där ute, utbrast hon och pekade.

— Vad... var?

— Där!

Daniela hade rest sig och stod och avskärmade solen med båda händerna. Smilja kom på benen och försökte att rikta in blicken efter Danielas anvisningar, men de skarpa reflexerna på vattenytan träffade hennes ögon som knivstick. Men till sist fick också hon syn på den flytande silhuett, som långsamt drev nedåt floden ett tiotal meter från land.

— Det ser ut som ett dött djur, sa Daniela.

— Ja, men ett stort djur i såfall. Kanske ett får... eller en hund.

Ett moln började skymma solen, så att färgerna steg för steg återvann sina naturliga nyanser. Det som låg i vattenytan, såg väldigt vitt ut.

Smilja sparkade av sig sina sandaler, drog upp sin långa kjol och vadade ut några steg i vattnet.

— Var ska du?

— Se efter, vad det är för något.

— Det kvittar väl, Smilja. Det är säkert något äckligt.

Smilja ignorerade väninnans protester och fortsatte ut i floden. Hon kände för att provocera och trotsa Daniela, så att hon glömde sin pappas fåniga prat. Han skulle inte lyckas med att förstöra deras vänskap. Det fanns det ingenting som kunde. Inte ens ett krig.

Molnet hade passerat förbi solen, så att föremålet i floden återigen förvandlats till en svart silhuett, som var avlång och platt med något runt i ena änden. Den var nu högst sex, sju meter bort och drev med strömmen rakt mot Smilja, som stod och höll upp sin kjol med båda händerna. Det ljumma vattnet nådde henne till mitt på låren, men hon måste ett par steg längre ut ändå, så att hon fick solen i ryggen och kunde se föremålet i motljus.

— Smilja, kom tillbaka! ropade Daniela inne ifrån land. Jag vill hem. Jag har lovat...

Då upptäckte Smilja vad det var som kom drivande emot henne. Hon ville skrika, men halsen snörptes samman, så det kom bara ett hest grymtande över hennes läppar. Då skriket till slut slapp ut, var det fyllt med så mycket kraft, att det fick en flock måsar att lyfta från den motsatta stranden.

Det var ett människolik.

Smilja hade släppt taget om kjolen, som nu låg på vattenytan som en flytande krans omkring henne. Hon ville vända om och störta in till Daniela, som såg ut att ha fått ett hysteriskt anfall. Hon stod och stampade i jorden med båda händerna för öronen, medan hon skrek i kapp med de vita fåglarna, som flaxade iväg över hennes huvud och försvann in över vinodlingarna.

Men Smilja var ur stånd att röra sig. Hennes ben kändes som pålar, nerkörda i den leriga flodbotten. Den starka strömmen förde liket rakt emot henne, och innan hon hann gömma ansiktet i händerna, pressades något kallt och halt upp mot hennes lår. Ett par kolsvarta, livlösa ögon stirrade upp på henne genom vattenytan, men det var inte det, som fick hennes kropp att stelna. Där näsan skulle ha varit, fanns bara ett stort, djupt hål, och båda likets öron var avskurna.

Smilja försökte pressa tillbaka illamåendet genom att se åt alla möjliga andra håll, men det flimrande ljuset gjorde bara att hon mådde ännu sämre. Så flyttade sig hennes fötter ett par steg tillbaka, så att liket åter flöt fritt. Bröstkorgen var täckt av små svarta fläckar, och den döde hade varken händer eller fötter.

Det var som om en hand grep Smilja om nacken och tvingade henne att se på den döde, som nu gled förbi henne. Tvingade henne att vara vittne till ett bestialiskt brott, som hade skett någonstans längre upp längs floden för flera dagar, eller veckor, sedan.

— Det... det är en man, och han är full av kulhål! hörde hon sig själv ropa, innan hon kräktes i vattnet.

— Förlåt... förlåt, stammade hon och torkade sig om munnen med baksidan av handen, men liket hade redan drivit ett tiotal meter bort. Smilja såg sig om efter Daniela. Hon satt på strandkanten med huvudet begravt mellan sina ben.

— Jag vill inget höra, sa hon, då Smilja stod i vatten-brynet framför henne och vred ur sin våta kjol.

— Vi blir tvungna att anmäla det till polisen.

— Jag vill inte bli inblandad, Smilja. Och du får inte säga något, när vi kommer till skolan i morgon, hör du det! ropade hon upphetsat. Det var du, som absolut...

— Ja, ja.

En groda kväkte i vassen på den motsatta stranden, som om ingenting hade hänt, och måsarna vände snart tillbaka i små flockar. Smilja hittade sina sandaler i sanden och tog på sig sin genomblöta kjol igen, medan hon spekulerade i om det tilltygade liket var en muslim, en serb eller en kroat.

4

Den döde mannen upptog Smiljas tankar, både i skolan och när hon på eftermiddagen satt därhemma med sina läxor. Hon tänkte på honom när hon skulle äta, så att hon knappt kunde få ner någonting. Och om natten, när hon långt om länge fallit i sömn, dök han upp igen med sina avhuggna lemmar och skothål i kroppen. Men de misshandlade ansiktena i drömmarna bytte av varandra. Först var det Petars livlösa ögon, som stirrade upp på henne genom vattenytan, sedan hennes pappas – och en natt var det hon själv, som flöt i det grumliga flodvattnet.

I skolan försökte Smilja göra sig så osynlig som möjligt, så att hon skulle slippa svara på några frågor. Men ett par gånger slog fällan igen, och hon måste med blossande kinder erkänna att hon inte följt med i lärarens genomgång eller att hon inte läst sina läxor ordentligt.

På rasterna höll hon sig mest för sig själv, och Daniela la inga hinder i vägen. Det verkade nästan som om hon tyckte det var bäst så. De båda hade kommit överens om att inte berätta för någon om deras upplevelse vid floden, och de pratade inte heller själva om den. Det var som om en osynlig vägg glidit ner mellan dem, och ingen av dem gjorde något försök att slå sönder den.

Den tanke, som plågade Smilja mest, var vad mannen blivit utsatt för, innan han blev skjuten och kastad i floden. Hade bödlarna skurit av hans öron och näsa, medan han var i livet? Eller hans händer och fötter?

Hennes pappa tog det för självklart att den döde var muslim, och att det var serberna som hade torterat honom. Petar gav honom genast medhåll. Far och son var inte ett ögonblick i tvivel om, vem som var krigets bödlar och offer.

— När de har likviderat männen, så våldtar de deras fruar och döttrar och driver dem på flykt eller skjuter dem som djur. De utrotar hela byar på det sättet, sa Drago en kväll, när de satt och drack kaffe i köket efter att ha sett en amerikansk film med Liza Minelli.

— Det kallas för etnisk rensning, tillfogade han och pekade på ett svart-vitt foto på framsidan av tidningen. Bilden visade en samling skrikande och gråtande kvinnor, som stod vid sidan av varandra i en lång rad. De hade alla mist sina män.

— Drago!

Helena försökte ännu en gång få sin man att inte prata om kriget. Hon sa att det var för att ”skona sin dotter”, men det var nog snarare för att skydda sig själv, tänkte Smilja. Det enda hennes mor såg på TV numera, var kärleksfilmer. Nyheterna hade hon för länge sedan slutat att följa med i och hon slog av radion, så snart det kom något om kriget, vilket det gjorde nästan oavbrutet.

— Om vi tillåter oss att bli avtrubbade av råheten, så är vi redan en del av kriget. Det är precis det politikerna och generalerna är ute efter. De vill att vi ska acceptera deras krig som något nödvändigt, men det vägrar jag, sa Helena.

— Men, vi är ju redan en del av kriget, mamma, invände Petar. Vi har bara inte börjat slå ihjäl varandra. Ännu.

— Jag förlorar kunder i min firma varje dag, fyllde Drago i med. Serberna vill inte längre att en muslimsk murare ska reparera deras hus, inte kroaterna heller. Jag blir tvingad att avskeda både Cedimir och Sanjin. Det finns inte jobb till dem mer.

Samtalet omkring bordet stannade av. Det var ingen som orkade prata mer om kriget. Det var meningslöst. De hade haft diskussionen förut och visste om varandras argument. Drago började bläddra i sin tidning igen, medan Petar ryckte åt sig sportbilagan och tömde fatet med äppelkaka. Han hade varit ute flera nätter i sträck. När Smilja låg och vred på sig i sängen, hade hon hört det välbekanta knarrandet från den lösa golvbrädan vid trappan. Första gången precis efter midnatt, andra gången precis innan det blev ljusst. Så sov Petar en timme, innan han gick iväg till arbetet. Han var plåtslagarlärling.

Helena satt och rörde i sin kaffekopp med en frånvarande blick. Det var snart en månad sedan hon blev avskedad på spritfabriken, och det hade satt sina spår att hon nu använde all sin energi i köket. Dels bågade skafferiet av syltade frukter och hembakt bröd, dels hade hon själv börjat svälla ut. De överflödiga kilona satte sig på baken, höfterna och överarmarna, men också magen buktade allt mer, inte minst när hon satt ner. Helena var en stor kvinna och hade kämpat med vikten så länge Smilja kunde minnas, men hon var fortfarande vacker, på sitt eget, lite grova sätt. Håret, som en gång varit kastanjebrunt precis som Smiljas, hade efter hand bleknat och på flera ställen tittade små, grå hår fram som en påminnelse om att hon snart skulle fylla 50. Som den enda i familjen hade Helena stora, mörkbruna ögon, som hjälpte till att leda bort uppmärksamheten från de bulliga kinderna och den lite för breda munnen.

Drago, som hade lagt tidningen ifrån sig och var i färd med att stoppa sin pipa, var sin frus direkta motsats. Han var några centimeter kortare än Helena, och det fanns inte ett gram överflödigt fett på hans spinkiga och seniga gestalt. Han såg lite vissen ut högst upp med sin halvskalliga hjässa och rynkorna i pannan. Det lilla som fanns kvar av hans hår satt som en krans runt hans hjässa och hade varit grått i flera år. Men det smala ansiktet var solbränt, och de vänliga, blågrå ögonen hade sin egen, inre glöd.

Smiljas föräldrar var som dag och natt. Som två motpoler, som växelvis drog och stötte ifrån sig varandra. Hennes mor var nog lite konflikträdd. Hon föredrog att se en sak från så många sidor som möjligt, innan hon bildade sig en mening. Drago såg mer världen genom svart-vita glasögon och hade sin fasta uppfattning, som han sällan lät rubbas.

Smilja reste sig och gick fram och öppnade fönstret. En ljum vind strömmade in i köket, trots att klockan hade passerat halv elva. Det var som om sommaren och värmen bara fortsatte i det oändliga, medan allt annat i Iljava ändrades och blev kallare och kallare.

— Danielas pappa vill inte att hon umgås så mycket med mig mer, bara för att jag är muslim, sa Smilja och hoppade upp på köksbordet.

— Vad är det du säger?

Helena satte kaffekoppen ifrån sig och grep efter sina cigaretter på fönsterkarmen ovanför elementet. Hon brukade annars bara röka efter en god middag.

— Ja, så är det, sa Petar utan att se upp från sportreportagen. Goran har också alltid en ursäkt klar, om jag vill ha honom med ner till stan.

— Men, ni har väl alltid varit bästa vänner, utbrast Helena. Vad är det som händer? Vi är väl vuxna, civiliserade människor.

Höga mansröster och skratt trängde in genom det öppna köksfönstret, och det lät som om de kom från grannens trädgård.

— Civiliserade? Jo, det vill jag lova, sa Drago. Nä, Helena, kriget har kommit till Iljava. Det kalla kriget, sa han och gick in i huset med sin tidning under armen.

Smilja fann brevet från Petar ett par kvällar senare. Det låg i hennes säng, då hon drog kudden åt sidan.

”Kära Smilja.

Jag blir borta några dagar. Jag kan inte berätta vart jag ska. Du blir nog tvungen att säga som det är till mamma och pappa, att jag har anmält mig till milisen³, men försök låta bli att göra dem förskräckta, va?

P.S. Du ska naturligtvis inte säga något till min kära serbiske vän, Goran Domanovic, eller andra jag känner. Det är bara muslimerna, man kan lita på.

Kära hälsningar... din outhärlige bror Petar.”

Hon läste brevet igen, och ett par svarta, livlösa ögon stirrade upp på henne från det vita papperet. Hon rös.

Så blev hon ilsken och knölade ihop papperet. Typiskt, att det åter var hon, som skulle rädda sin bror ur klistret. Vem tog han henne för? Att han ville spela hjälte och bli ihjälslagen i ett krig, det kanske var hans ensak. Men han skulle i alla fall inte blanda in henne i det. Vilken översittare!